

УДК 94 (476) “XXI”

Оксана Валіон

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ У 2006–2010 РР. У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

У статті проаналізовано особливості зовнішньоекономічної діяльності Білорусі у 2006–2010 рр. Особливу увагу сконцентровано на торговельно-економічній співпраці республіки із зарубіжними державами з метою інтеграції до світового економічного простору.

Ключові слова: Білорусь, зовнішньоекономічна діяльність, світова економіка, торгівля, експорт, імпорт.

Під впливом глобалізації відбувається посилення економічних зв'язків між державами, формування єдиної глобальної економічної системи. В нових міжнародних умовах зростає роль і значення національних держав, які прагнуть максимально повно використати виробничий і технологічний потенціал з метою входження в світовий економічний простір. Для Республіки Білорусь окреслені проблеми є гостро актуальними, адже особливе географічне розташування країни на перехресті важливих торговельно-комунікаційних шляхів, між Сходом і Заходом, обмеженість внутрішнього ринку і переважно експортна орієнтація вітчизняного господарства диктують необхідність її активної інтеграції в світові економічні процеси. З огляду на це, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків Білорусі, зокрема, активізація торговельної діяльності, розширення експортного потенціалу, налагодження співпраці із зарубіжними партнерами належать до стратегічних і пріоритетних завдань керівництва республіки.

Аналіз зовнішньоекономічної діяльності Білорусі у 2006–2010 рр., що пропонується в даній статті, дасть змогу з'ясувати потенціал країни, її місце серед інших держав світу, рівень інтегрованості економіки в світові економічні процеси, а також ефективність економічної політики, яка проводиться у державі.

У білоруській історіографії приділяється значна увага проблемі зовнішньоекономічної діяльності республіки на сучасному етапі. Свідченням цьому є вихід у світ книг, статей, збірників конференцій, присвячених різним аспектам висвітлення даного питання. На нашу увагу заслуговує низка монографій, у яких відображено особливості зовнішньоекономічної політики Білорусі в другій половині 2000-х рр., динаміка зовнішньої торгівлі, економічних відносин, можливості експортного потенціалу в контексті сучасних інтеграційних процесів. Економічний і фінансовий аналіз Білорусі в нових міжнародних умовах дослідив учений-економіст Євген Качуровський у праці “Білорусь: Інтеграційний вимір” [1], що була опублікована у 2008 р. Автор дає оцінку конкурентоспроможності Білорусі в контексті розширення ЄС, формування ЄЄП і розвитку ЄврАзЕС, аналізує вплив на економіку країни енергетичної політики Росії і ЄС. Зовнішньоекономічне становище республіки, загальні тенденції торговельно-економічних відносин з країнами Азії, Латинської Америки, Європи знайшли відображення в книзі “Білорусь: Народ. Держава. Час” [2], що видана спеціалістами Національної академії наук Білорусі та Інституту історії, за редакцією О. Ковалені в 2009 р. В колективній монографії “Білоруський шлях” [3] під керівництвом О. Пролесковського та Л. Криштаповича розкрито важливі особливості міжнародного розвитку Білорусі в пострадянський період. Тенденції і фактори глобалізації світового економічного простору, багатовекторність міжнародної економічної політики Республіки Білорусь розглянув доктор економічних наук, професор В. Шимов [4]. У контексті розробки досліджуваної проблеми в теоретичному і практичному аспектах прислужилися статті білоруських науковців В. Козловської [5], А. Матяс [6], Е. Нікітіної [7], С. Павловської [8]. Серед російських і українських науковців, які досліджували окремі аспекти зовнішньоекономічної діяльності

Республіки Білорусь, виділимо монографію відомого російського історика Роя Медведєва “Олександр Лукашенко. Контури білоруської моделі” [9], опубліковану в 2010 р., а також статті українського журналіста Юрія Лукашина в газеті “2000” [10; 11] та розвідку українського й литовського дослідників А. Круглашова і О. Власкіна “Білорусь: особливий шлях у Європу” [12], опубліковану в тематичному випуску під назвою “Україна – Білорусь – Польща та Литва: від колізій минулого до спільних європейських цінностей та перспектив співпраці” [13].

Інтеграція Білорусі в світову економіку відбувається шляхом міждержавної торгівлі товарами і послугами, зокрема, розширення експортно-імпортних операцій, міжнародного науково-технічного обміну й співпраці, міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин тощо. Останніми роками промислово-виробничі комплекси республіки взаємодіють з міжнародними виробничими корпораціями – транснаціональними компаніями (ТНК), які займаються відкриттям філіалів, дочірніх компаній, відділень у всьому світі, забезпечуючи інтеграцію підприємств у єдині економічні комплекси.

Важливим елементом інтеграції Республіки Білорусь у світові економічні процеси є створення механізму стійкого розвитку експорту, який залежить від можливостей вітчизняних організацій виробляти й реалізовувати товари, що відповідають вимогам світового ринку за якісними характеристиками, ціною й рівнем сервісу [7, с. 293]. Білорусь – це країна із малою відкритою економікою, перспективи розвитку якої безпосередньо пов’язані із зовнішньоекономічною діяльністю, активізацією експортного потенціалу. Частка експорту в структурі ВВП країни становить близько 60 %, тому потреба виходу білоруських товарів на нові зарубіжні ринки є пріоритетною. Республіка щороку збільшує експорт вітчизняної продукції, розширює номенклатуру продукції, що пропонується для вивозу, дбає про її конкурентоспроможність, відповідність світовим стандартам.

Разом з тим, інтеграція Білорусі в світову економіку має як потенційні переваги, так і серйозні ризики й загрози. Серед останніх можна виділити: втрату зовнішніх ринків, у тому числі в результаті дискримінації білоруських товаровиробників; можливість перебоїв у забезпеченні сировинними й енергетичними ресурсами в обсягах, що забезпечують заплановане зростання ВВП; відставання від інших держав у темпах переходу економіки до передових технологічних укладів, деградації технологічної структури реального сектору економіки; дестабілізацію національної фінансової і грошово-кредитної систем, втрату стабільності національної грошової одиниці. Окремі із вказаних загроз мали місце в економіці республіки в досліджуваній час і призвели до дисбалансу обсягів експорту й імпорту товарів і послуг, у результаті чого негативне сальдо зовнішньої торгівлі, зокрема, у 2010 р. становило – 15,6 %, а валовий зовнішній борг склав 52,2 % до річного ВВП. Зовнішньоторговельні дисбаланси і зростання зовнішньої заборгованості стали причиною дестабілізації фінансової системи країни, що спричинила девальвацію білоруського рубля і зростання інфляції у 2011 р. [4, с. 627–628]. Жодна держава не застрахована від викликів, пов’язаних із глобалізацією, зовнішньою кон’юнктурою світового ринку, проте, щоб применшити негативний вплив даних процесів, необхідна стійкість національної економіки, структурна модернізація виробничих комплексів для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Зважаючи на гео економічне розташування та специфіку народногосподарського комплексу Білорусі, для республіки характерна багатовекторна міжнародна економічна політика, спрямована на розширення товарної номенклатури і географії експорту, диверсифікацію імпорту сировинних і енергетичних ресурсів, залучення прямих іноземних інвестицій і включення білоруських підприємств у технологічні і виробничі процеси найбільших ТНК. Серед основних напрямків її реалізації: диверсифікація постачання виробничих ресурсів, перш за все, паливно-енергетичних, метою якої є забезпечення надійності постачання і зниження ризиків підвищення цін на ресурси з боку іноземних постачальників; диверсифікація ринків збуту готової продукції, що дає змогу збільшити обсяг експорту продукції вітчизняних виробників й знизити ризики несприятливої зміни

торгового режиму на традиційних ринках збуту; залучення в економіку іноземного капіталу у вигляді прямих іноземних інвестицій, націленого на структурну трансформацію економіки на базі створення нових галузей та виробництв із імпортозаміщення, включення підприємств у глобальні технологічні структури; досягнення взаємних ефектів у науково-технічній та інноваційній діяльності, необхідних для структурної трансформації економіки на основі переходу до нових технологічних укладів; розширення масштабів упровадження результатів науково-технічної діяльності за рахунок виходу на нові ринки; активізація нових форм і напрямків міжнародної кооперації через участь в нових проектах й формування нових галузей і видів діяльності [4, с. 629–631]. Варто зауважити, що багатовекторність зовнішньої політики є однією із особливостей білоруської економічної моделі, в контексті якої налагоджуються взаємовигідні зв'язки із зарубіжними партнерами, здійснюється інтеграція республіки в світову спільноту. При цьому Білорусь буде зовнішньополітичну стратегію на рівних партнерських відносинах між країнами, прагне до співробітництва із усіма державами.

У 2006–2010 рр. Республіка Білорусь підтримувала торговельно-економічні зв'язки із багатьма країнами Близького й Середнього Сходу, Азії, Латинської Америки, США, державами Євросоюзу та СНД. З деякими – співпраця не обмежувалася торгівлею, створювалися спільні підприємства, розроблялися й втілювалися різноманітні міждержавні програми й проекти. Наведемо кілька прикладів із такої двосторонньої зовнішньоекономічної взаємодії.

Доволі плідним у досліджуваній час було зовнішньоекономічне білорусько-венесуельське співробітництво. Цьому сприяли хороші відносини між президентами обох держав. Однак за товариськими стосунками стояла не менш активна торговельно-економічна співпраця, а також спільний видобуток нафти. Зокрема, у 2007 р. Білорусь направила своїх спеціалістів, технологію і техніку на розробку нафти у Венесуелі. Відтак, було створене білорусько-венесуельське СП “Петролера БелоВенесолана”, що розробляло п'ять родовищ. До кінця 2010 р. підприємство видобуло 730 тисяч тонн нафти і близько 300 млн кубометрів природного газу. В 2010 р. Білорусь і Венесуела створили ще одне спільне підприємство, зорієнтоване на постачання венесуельської нафти безпосередньо до Білорусі. У травні 2010 р. венесуельська нафта надійшла на Мозирський НПЗ і постачалася туди до кінця року. Крім нафтового промислу, Білорусь і Венесуела у 2007 р. домовилися про створення низки спільних підприємств індустріального комплексу. В 2011 р. у Венесуелі завершилося будівництво заводу із виробництва автомобілів МАЗ. Також білоруська сторона зобов'язалася побудувати у Венесуелі заводи із виробництва техніки МАЗ і МТЗ, технічний центр із ремонту й обслуговування дорожньо-будівельної, комунальної і сільськогосподарської техніки, житло для венесуельських військовослужбовців, молокозавод, м'ясокомбінат тощо [14; 15].

Взаємини між двома державами були високо оцінені їх керівництвом. Під час відкриття спільного білорусько-венесуельського підприємства із видобутку нафти, Олександр Лукашенко зазначив: “Те, що зроблено сьогодні для Білорусі на географічно віддаленій від нас землі, таких подарунків для нашої країни ще ніхто не робив... Ми зробимо все для забезпечення суверенітету, безпеки й незалежності Венесуели. Впродовж двох-трьох років ми створимо тут такі підприємства, якими ви будете пишатися” [9]. В ході візиту до Мінську, 23 липня 2008 р., президент Венесуели Уго Чавес теж не приховував своїх симпатій: “Білорусь і Венесуела будуть продовжувати будувати стратегічний політичний і економічний альянс. Усього за два роки ми змогли вибудувати план співробітництва й закласти перший поверх будівлі стратегічного союзу. Ми будемо продовжувати його розбудовувати – як політичний, економічний, енергетичний, технологічний і соціальний альянс” [9].

Двостороння економічна співпраця активізувала торговельні відносини. У 2000 р. товарообіг між країнами складав 1,9 млн доларів США, у 2005 р. – 15,6 млн, у 2007 р. – 43,6 млн, у 2008 р. – 183,4 млн. Кризові явища в світовій економіці не призвели до спаду в

торгівлі. Навпаки, у 2009 р. Білорусь і Венесуела від двосторонньої торгівлі отримали 230 млн доларів США, а у 2010 р. досягли рекордного рівня у 1,5 млрд доларів. У 2010 р. частка Венесуели в загальному обсязі зовнішньої торгівлі Білорусі склала 2,5 %. Цікаво, що у 2008 р. Білорусь вивезла до Венесуели товарів на 183,2 млн доларів США і ввезла до республіки продукції на 200 тис. доларів США, а у 2010 р. обсяг білоруського експорту до Венесуели становив 309,8 млн доларів США, імпорту – близько 1,2 млрд доларів США. Бачимо, що імпорт нафти призвів до утворення негативного сальдо в білорусько-венесуельській торгівлі [14]. Венесуела стала своєрідним плацдармом для поширення білоруського експорту й розгортання виробничих проектів у інших латиноамериканських країнах. Міждержавне економічне співробітництво поглиблювалося налагодженням політичного діалогу між керівництвом обох країн, про що засвідчує низка взаємних візитів на високому рівні.

У другій половині 2000-х рр. активно розвивалася економічна співпраця з Китаєм, який є важливим стратегічним партнером Білорусі в Азіатському регіоні. Ці країни зближує схожість соціально-економічних моделей, зокрема, побудова соціалістичної ринкової економіки. Від КНР виходили ініціативи створення на території Білорусі великих спільних підприємств для виходу на ринки Європи, а також надання для цього кредитів на вигідних умовах. Крім того, торгові розрахунки з Республікою Білорусь за обоюсторонньою згодою Китай перевів з доларів і євро на національні валюти, що, безумовно, стало фінансовою підтримкою для країни в кризовий 2009 рік. З цього приводу О. Лукашенко зазначив: “Якщо Китай ставить таку мету, щоб бути в центрі Європи, то ми вітаємо це... Нам це співробітництво приносить лише користь. ... ми гордимся відносинами з такою великою державою, як Китай” [9].

У 2008 р. товарообіг між двома країнами становив 1 млрд доларів США, а у 2010 р. – 2,5 млрд, при цьому імпорт помітно перевищував експорт. Білоруський експорт до Китаю змінився із 684 млн доларів США у 2008 р. до 241 млн у 2009 р. і 643 млн у 2010 р. Тоді як імпорт китайських товарів у 2008 р. становив 1,5 млрд доларів США, у 2009 р. – 1,2 млрд, а у 2010 р. – 1,9 млрд. При цьому білоруський експорт недостатньо диверсифікований – 52,7 % доводиться на калійні добрива, 25,2 % – на капролактами. Основними статтями білоруського експорту до Китаю є: калійні добрива, капролактами, кар’єрні самоскиди, продукція верстатобудування, електроніки та металургійної промисловості. У КНР відкрито представництва декількох білоруських підприємств: МЗКТ, МТЗ, Білоруськалію та інших. МТЗ також має складальний цех у Китаї. У свою чергу, завдяки імпорту промислового обладнання з КНР проводиться модернізація декількох електростанцій Білорусі. Крім того, Китай надав необхідне обладнання для оператора мобільного зв’язку BeST [16].

Нині білорусько-китайські взаємини виведені і на інші напрямки співробітництва – політичний, культурний. Здійснюється наукова співпраця білоруських учених із провідними китайськими навчальними закладами [16]. Зокрема, в 2008 р. у 26 білоруських вищих навчальних закладах навчалося близько 1400 китайських студентів. Про двосторонній білорусько-китайський досвід О. Лукашенко зазначив наступне: “Ми знаходимося в процесі своєрідної доброї кооперації – щось ми беремо в них, чомусь вони навчаються у нас. Дедалі більше білорусів вивчають китайську мову, дедалі більше китайців приїжджають на навчання в дружню для них Білорусь для вивчення, в тому числі й економіки. Все це дуже важливо й потрібно, оскільки вже нині за всіма напрямками співробітництва з КНР відчувається гостра нестача спеціалістів, котрі знають китайську економіку, фінансове, податкове законодавство країни, китайську мову. Ми впевнені, що на такий рівень вийде і наше співробітництво з іншими країнами, які поділяють наші принципи й переконання” [9].

Окрім Китаю, досить успішно нарощувалося торговельне співробітництво з такими азіатськими країнами, як В’єтнам, Іран, Індія, Корея, Філіппіни та ін. У списку експортних білоруських товарів до даних держав виділимо: вантажні автомобілі, металоріжучі станки, калійні добрива, сільськогосподарську техніку, електроніку, синтетичні волокна. Цікаво, що саме Білорусь виграла серед відомих конкурентів тендер на створення тягачів-танкозовів для

невеликої, але добре озброєної армії Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ). Понад 20 тягачів, спроможних в умовах пустелі перевозити бронетехніку вагою до 150 т, у 2008 р. були виготовлені й відправлені замовнику [9]. Предметами імпорту з країн Азіатського регіону стали: тютюн, фрукти, спеції, ліки, кава, чай, горіхи, рис тощо.

Проте основним зовнішньоторговельним партнером Білорусі є Російська Федерація. Особливі відносини з Росією забезпечили білоруським товарам доступ на російський ринок, а також республіка одержала можливість до кінця 2006 р. отримувати енергоресурси за внутрішніми російськими цінами. Білоруська економіка переважно зберегла господарські зв'язки з російськими підприємствами і значний промисловий експорт у Росію, куди надходить 60–70 % усього вивозу транспортних засобів, машин і устаткування. У 2006 р. на Росію доводилося 6,85 млрд доларів США із 19,74 млрд доларів білоруського експорту. Однак у 2007 р. відбулося значне підвищення світових цін на нафту й газ, а також підняття їх для Білорусі з боку Росії. Безумовно, що цей рік був складним для білорусько-російських відносин та білоруської економіки загалом. Переговорний процес у цих питаннях ускладнювався, а нові ризики для розгортання двосторонніх взаємин з'являлися. Впродовж 6–17 червня 2009 р. між державами виникла так звана “молочна війна”, пов'язана із заборонаю ввезення багатьох видів молочної продукції із Білорусі в Росію через відсутність відповідної документації. Із липня 2010 р. почав діяти Митний союз Білорусі, Казахстану і Росії, однак погіршення відносин між керівництвом Російської Федерації і президентом Білорусі не вдалося уникнути [17]. Між країнами неодноразово відбувалися так звані “газові війни”. Ситуацію вдалося врегулювати в листопаді 2011 р., коли ціна для Білорусі на “голубе паливо” була знижена майже вдвічі: у 2012 р. вона складала 165,6 доларів США за тисячу кубометрів. Крім того, були отримані вигідні умови відносно імпорту російської нафти, вартість якої на 2012 р. знижена на 30–40 доларів на тонну [18]. При цьому, тоді ж у листопаді 2011 р., російський “Газпром” викупив решту 50 % акцій “Белтрансгазу” за 2,5 млрд доларів США, відтак, консолідувавши 100 % акцій білоруського підприємства [19]. Білорусь підтримала російську пропозицію про створення Євразійського економічного союзу [18]. Варто погодитися зі словами посла Білорусі в Україні Валентина Величка про те, що Білорусь – енергетичнозалежна держава, яка лише близько 20 % власних енергетичних потреб покриває за рахунок власного видобутку й виробництва ресурсів [11, с. В, В2]. Тому, ймовірно, імпорт 21 млрд кубометрів газу за порівняно низькою ціною і 22 млн тон нафти, що не обкладається митом, є економічно вигідними і виправданими для республіки.

Товарообіг між Білоруссю й Росією в роки третьої п'ятирічки розгортався по-висхідній: у 2005 р. – 15 млрд доларів США, у 2006 р. – 20 млрд, у 2007 р. – 26 млрд, у 2008 р. – 34 млрд. Щоправда, в 2009 р. він знизився, що було пов'язано із світовою економічною кризою й зменшенням обсягів усієї світової торгівлі. Як зазначає російський науковець Рой Медведєв, у 2005 і 2006 рр. білоруські підприємства не зуміли повністю задовольнити запити російського ринку на трактори, а у 2009 р. Росія в понад 2 рази скоротила закупівлі білоруської сільськогосподарської техніки [9].

Незважаючи на те, що в період економічної кризи ємність російського товарного ринку суттєво скоротилася, важливим торговельно-економічним партнером Білорусі залишалася Росія. Проте, відбулася зміна структури білоруського експорту: зниження питомої ваги продукції машинобудування, виробів із чорних металів та зростання продовольчих товарів, продуктів хімічної промисловості й споживчих товарів. Разом з тим, у 2009 р. в структурі білоруського експорту в Росію провідне місце займали машини, устаткування й транспортні засоби [20].

Із таблиці 1 [20] бачимо, що за 2009 р. обсяги білоруського експорту продукції машинобудування до Росії становили 2070,9 млн доларів США, а темпи зростання порівняно із 2008 р. – 30,8 %, тоді як продовольчих товарів і сільськогосподарської сировини вивезено на суму 1747,3 млн доларів США, проте показники зростання склали 95,1 %. Такі цифри підтверджують тенденцію, що спостерігалася в структурі білоруського експорту, й була позначена зростанням у роки світової фінансово-економічної кризи попиту на продовольчу

продукцію. Крім того, недостатньо високі темпи зростання обсягу експорту продукції машинобудування пов'язані із посиленням конкуренції з боку російських товаровиробників [21, арк. 132 зв.].

Таблиця 1

Товарна структура експорту Білорусі в Росію у 2009 році

Найменування продукції	Експорт	Частка товарної групи в загальному обсягу експорту (%)	Темпи зростання (у %) 2009 р. до 2008 р.
Всього (млн доларів США)	6713,9		
Продовольчі товари й сільськогосп. сировина	1747,3	26	95,1
Мінеральні продукти	88,7	1,3	71
в тому числі паливно-енергетичні товари	22,4	0,3	60,3
Продукція хімічної промисловості, каучук	759,8	11,3	11,3
Шкіряна сировина, хутро та вироби з них	27,6	0,4	0,4
Деревина та целюлозно-паперові вироби	202,8	3	3,0
Текстиль, текстильні вироби та взуття	676,6	10,1	10,1
Метали та вироби з них	620,3	9,2	9,2
Машини, устаткування і транспортні засоби	2070,9	30,8	30,8
Інші товари	520	7,7	7,7

В цілому, товарообіг Республіки Білорусь з Росією у кризовому 2009 році знизився порівняно із 2008 роком на 31,2 % і становив 23431 млн доларів США, обсяг експорту скоротився на 36,4 % до 6713,9 млн доларів США, імпорту – на 28,9 % до 16717,1 млн доларів США [20]. Основними статтями імпорту для Білорусі були переважно нафта і природний газ, у меншій мірі – мінеральні продукти, метали та вироби з них.

Починаючи з 2010 р., товарообіг між двома державами знову почав зростати, зокрема, за результатами 2010 р. він збільшився на 18,9 % до рівня 2009 р. й склав 27,9 млрд доларів США, в тому числі експорт становив 9,8 млрд доларів США (зростання на 46,1 %), а імпорт – 18,1 млрд доларів США (зростання на 8 %). Частка Росії в товарообігу Білорусі у 2010 р. склала 46,4 %, в експорті республіки – 38,9 %, імпорту – 51,8 % [22]. Отже, хоча в 2010 р. відбувалося зростання зовнішньоторговельних операцій між Білоруссю й Росією, проте перевищити чи зрівняти їх із 2008 р. (34 млрд доларів США), на жаль, не вдалося. Це було завданням на наступні роки.

З метою підвищення ефективності й збільшення обсягів експорту білоруських товарів у республіці здійснювався комплекс заходів із залучення російських інвестицій у експортоорієнтовані білоруські виробництва, створення спільних білорусько-російських підприємств [21, арк. 134–135].

Таким чином, Російська Федерація для Республіки Білорусь була і залишається важливим зовнішньоторговельним партнером. Їх взаємини не обмежуються економічною співпрацею, здійснюється військове, політичне, культурне співробітництво, між країнами встановлені різноманітні інтеграційні зв'язки, створюються й реалізуються спільні програми й проекти, що, безумовно, поглиблює міждержавну взаємодію. Хоча й періодично виникають у двосторонніх зв'язках певні суперечки й конфлікти, та, разом з тим, відбувається пошук шляхів виходу з них.

Серед країн СНД Республіка Білорусь доволі динамічно розвиває торговельно-економічні відносини із Україною. Цьому сприяють географічна близькість двох держав і взаємна зацікавленість у виробництві продукції. За 2003–2008 рр. товарообіг між країнами збільшився понад у 7 разів – із 705,6 млн доларів США до 4905 млн доларів США з незначним позитивним сальдо для Білорусі. В 2009 р. товарообіг становив 3 млрд доларів США (білоруський експорт – 1,7 млрд; імпорт – 1,3 млрд), а у 2010 р. 4,4 млрд доларів США (білоруський експорт – 2,5 млрд; імпорт – 1,9 млрд) [23; 24]. Варто зауважити, що в 2011 р. зовнішня торгівля між Білоруссю й Україною досягла рекордних показників – понад 6 млрд доларів США, що свідчить про значний потенціал у двосторонній взаємодії та хороші перспективи на майбутнє.

Головними статтями білоруського експорту до України є: нафтопродукти, сільськогосподарська техніка, вантажні автомобілі, шини, холодильники, автобуси. Основу імпорту з України до Білорусі становлять: металопродукція, вироби з чорних металів, електроенергія, макуха, масло соняшникове, кукурудза, вагони [25].

Нарощення взаємної торгівлі відбувається за рахунок діяльності на українсько-білоруському ринку восьми спільних підприємств переважно в машинобудівному комплексі. Зокрема, на двох українських заводах – “Ленінська кузня” в Києві та “ТехноторгДон” у Миколаєві – збирають білоруські трактори. Здійснюється спільне виробництво ліфтів, вагонів, електродів. Крім того, в Дніпропетровську працюють заводи сільгоспмашинобудування “Бобруйськсільмаш” і “Лідагропроммаш”. У Ірпені виготовлений перший зразок автомобіля, що буде випускатися в Україні на базі МАЗу [11, с. В1]. Водночас, зростають взаємні інвестиції: за 2010 рік обсяг інвестицій з України в Республіку Білорусь становив 555 068,6 тис. доларів США [26]. Для українських компаній випуск продукції на території Білорусі є вигідним, у тому числі з точки зору логістики. Так, у 2012 р. найбільший в СНД виробник авіаційних двигунів і газотурбінних установок компанії “Мотор Січ” (Запоріжжя) викупив 60 % Оршанського авіаремонтного заводу (Білорусь). Зрозуміло, що за потужностями він не буде конкурувати із українським заводом ім. Антонова, але розширення подібних логістичних центрів сприятиме рентабельності й отриманню прибутків для обох держав [11, с. В1].

Розвиток міжрегіональної співпраці є одним із основних напрямів роботи із активізації товарообігу між Республікою Білорусь і Україною. На даному етапі товарообмін здійснюється зі всіма областями України, а також Автономною Республікою Крим, містами Київ і Севастополь, як окремими адміністративними одиницями [26]. Посол Білорусі в Україні Валентин Величко зазначає, що нині спостерігається тенденція зростання прикордонної і ярмаркової торгівлі, починаючи з товарів легкої промисловості, і, закінчуючи будівельними матеріалами. Оскільки на прикордонну торгівлю сьогодні доводиться 26 % товарообігу між державами, то час серйозно розвивати, власне, прикордонну логістику [11, с. В2]. Все це дає підстави сподіватися, що в подальшому, торговельно-економічні відносини між Білоруссю й Україною будуть лише розширюватися й зміцнюватися.

Особливі торгово-економічні відносини склалися у Білорусі з країнами ЄС. Невипадково, адже разом вони докладають значних зусиль у зміцненні загальноєвропейської безпеки. Європейський Союз є другим важливим зовнішньоторговельним партнером Республіки Білорусь [12, с. 128]. Товарообіг Республіки Білорусь з державами ЄС динамічно зростає: у 2006 р. становив 14128 млн доларів США, у 2008 р. – 22711 млн, а у 2010 р. – 15150 млн. При цьому білоруський експорт до країн ЄС (27) у 2006 р. склав 9088 млн доларів США, а у 2010 р. зменшився до 7600 млн, тоді як імпорт зріс: із 5040 млн доларів США у 2006 р. до 7550 млн у 2010 р. Зовнішньоторговельне сальдо в торгівлі Білорусі з Євросоюзом у 2010 р. склалося позитивне в розмірі 50 млн доларів США [27]. Загалом із 2001 до 2011 рр. товарообіг Білорусі з країнами Євросоюзу збільшився у 10 разів, склавши у 2011 р. 24,4 млрд доларів США (161,7 % до рівня 2010 року). Як констатує міністерство закордонних справ Республіки Білорусь, національний експорт до країн ЄС у 2011 р. порівняно із 2010 р.

практично подвоївся і становив 15,7 млрд (приріст до рівня 2010 року – 8,1 млрд). Імпорт збільшився на 15 %, склавши 8,7 млрд доларів США [28].

Із країн ЄС найбільшими торговими партнерами Білорусі є Нідерланди, Німеччина, Великобританія, Польща, Латвія, Італія та Франція. Основу білоруського експорту до Євросоюзу становлять нафтопродукти, а також синтетичні волокна, продукція хімічної промисловості та текстиль. Таблиця 2 [29] показує частку нафтопродуктів у експорті товарів до ЄС. Бачимо, що білоруський експорт має виражений “нафтовий” характер.

Таблиця 2

Внесок нафтопродуктів у експорт товарів у ЄС

	Експорт нафтопродуктів (у млн доларів)	Загальний обсяг експорту (у млн доларів)
Нідерланди	5477	6157,9
Латвія	1640	3150,8
Естонія	439,6	578,2
Великобританія	379,8	406,9
Італія	375	553,3
Польща	283,8	1123,2
Литва	247,2	859,3

Щодо імпорту із країн ЄС до Білорусі, то його складають, насамперед, автомобілі, продукція фармацевтичної галузі, косметика, парфумерія тощо. Незважаючи на певні суперечності в політичних відносинах між Білоруссю і ЄС, торговельно-економічна співпраця між ними є доволі успішною.

На основі таблиці 3 [30] можемо підсумувати особливості зовнішньої торгівлі Республіки Білорусь впродовж другої половини 2000-х рр. Так, у 2005 р. зростання обсягів зовнішньої торгівлі складало 32687 млн доларів США, тоді як у 2010 р. – 60168 млн доларів США. При цьому експорт товарів у 2005 р. становив 15979 млн доларів США, а у 2010 р. зріс до 25284 млн доларів США. Найвищими темпами за 2005–2010 рр. відзначалася зовнішньоторговельна діяльність Білорусі із країнами СНД – із 18202 млн доларів США у 2005 р. до 34172 млн доларів США у 2010 р. Експорт за цей час до даних країн зріс відповідно із 7060 до 13636 млн доларів США. Серед країн СНД питома вага Росії є найбільшою у торгівлі з Білоруссю – 15834 млн доларів США у 2005 р. та 28035 млн доларів США у 2010 р., а білоруський експорт до РФ зріс відповідно із 5716 млн доларів США до 9954 млн доларів США. Обсяги зовнішньої торгівлі із країнами поза СНД впродовж 2005–2010 рр. збільшилися із 14485 млн доларів США у 2005 р. до 25996 млн доларів США у 2010 р., а експорт відповідно – із 8919 млн доларів США до 11648 млн доларів США. Таблиця демонструє зростання обсягів двосторонньої торгівлі між Білоруссю і ЄС – із 10736 млн доларів США у 2005 р. до 15150 млн доларів США у 2010 р., при цьому експорт Білорусі до цих країн збільшився відповідно із 7130 млн доларів США до 7600 млн доларів США. Отже, країни ЄС були другим великим торговельним партнером Білорусі після Російської Федерації. Разом з тим, не можемо не відмітити зростання імпорту в зовнішній торгівлі Республіки Білорусь – із 16708 млн доларів США у 2005 р. до 34884 млн доларів США у 2010 р. Відтак, спостерігалось негативне зовнішньоторговельне сальдо: у 2005 р. -729 млн доларів США, а у 2010 р. -9600 млн доларів США. Однак, позитивною тенденцією є збільшення обсягів зовнішньої торгівлі Білорусі у 2010 р. порівняно із 2000 р. майже у 4 рази.

Таблиця 3

Зовнішня торгівля товарами Республіки Білорусь (млн доларів США)

	Роки						
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Обсяги зовнішньої торгівлі товарами Республіки Білорусь	15972	32687	42085	52968	71952	49873	60168
експорт товарів	7326	15979	19734	24275	32571	21304	25284
імпорт товарів	8646	16708	22351	28693	39381	28569	34884
сальдо	-1320	-729	-2617	-4418	-6810	-7265	-9600
із країнами СНД	10469	18202	23121	30237	40317	27540	34172
експорт товарів	4399	7060	8609	11221	14360	9316	13636
імпорт товарів	6070	11142	14512	19016	25957	18224	20536
сальдо	-1671	-4082	-5903	-7795	-11597	-8908	-6900
із них з Росією	9315	15834	19944	26084	34059	23444	28035
експорт товарів	3710	5716	6845	8879	10552	6718	9954
імпорт товарів	5605	10118	13099	17205	23507	16726	18081
сальдо	-1895	-4402	-6254	-8326	-12955	-10008	-8127
із країнами поза СНД	5503	14485	18964	22731	31635	22333	25996
експорт товарів	2927	8919	11125	13054	18211	11988	11648
імпорт товарів	2576	5566	7839	9677	13424	10345	14348
сальдо	351	3353	3286	3377	4787	1643	-2700
із них з країнами ЄС (27)	3938	10736	14128	16854	22711	15847	15150
експорт товарів	2085	7130	9088	10612	14169	9301	7600
імпорт товарів	1853	3606	5040	6242	8542	6546	7550
сальдо	232	3524	4048	4370	5627	2755	50

Загалом у 2006–2010 рр. Білорусь підтримувала торговельно-економічні зв'язки із понад 170 країнами світу. Порівняно із 2005 роком географія білоруського експорту розширилася на 27 країн (серед них Барбадос, Габон, Гаїті, Гондурас, Коста-Ріка, Мальта, Парагвай, Уругвай) [4, с. 188]. Проте аналіз показників географічної диверсифікації із таблиці 4 [31] свідчить, що 79,5 % товарного експорту сконцентровано на 10 країнах – основних торговельних партнерах Білорусі – Росії (38,9 % загального обсягу експорту), Нідерландах (11,0 %), Україні (10,2 %), Великобританії (3,9 %), Латвії (3,7 %), Польщі (3,5

%), Бразилії (2,8 %), Китаю (1,9 %), Казахстану (1,8 %), Німеччині (1,8 %). З огляду на це, важливим завданням нині для Республіки Білорусь є необхідність диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності, пошук нових ринків збуту для білоруської продукції.

Таблиця 4

Структура білоруського експорту за країнами, %

2005 р.		2010 р.	
Назва країни	частка	Назва країни	частка
Росія	35,8	Росія	38,9
Нідерланди	15,1	Нідерланди	11,0
Великобританія	7,0	Україна	10,2
Україна	5,7	Великобританія	3,9
Польща	5,3	Латвія	3,7
Німеччина	4,4	Польща	3,5
Китай	2,7	Бразилія	2,8
Литва	2,2	Китай	1,9
Латвія	2,0	Казахстан	1,8
Франція	1,7	Німеччина	1,8
Усього	81,9	Усього	79,5

Для активізації експортного потенціалу Білорусі необхідно змінити товарну структуру експорту, перейти від експорту сировинних ресурсів (калійних добрив, нафтопродуктів і чорних металів) на експорт інноваційних товарів із високою доданою вартістю, відійти від принципу продажу на експорт продукції за низькою ціною до якісної, високотехнологічної і наукоємної продукції, а імпорту – в бік скорочення споживання енергоресурсів і сировини [5, с. 255, 258]. Забезпечення позитивного сальдо зовнішньої торгівлі, збільшення експорту товарів, розвиток імпортозаміщення, перехід на вироблення наукоємних та інноваційних товарів, вироблених за технологіями V і VI укладів – це завдання на найближчу перспективу. Їх розв'язання зробить економіку Білорусі стійкішою до викликів, пов'язаних із глобалізаційними та інтеграційними процесами сучасного світу.

На основі аналізу зовнішньоекономічної діяльності Білорусі у 2006–2010 рр. бачимо, що суттєвого впливу на світову економіку держава не здійснює. Проте в результаті проведення динамічної багатовекторної міжнародної політики країна поступово інтегрується в світові економічні процеси. Основою входження республіки в глобальний економічний простір служить міжнародна торгівля товарами і послугами. Білорусь зміцнює партнерські відносини із державами, де традиційно присутня білоруська продукція, а також завойовує нові зарубіжні ринки, відкриваючи перспективи для дво- і багатосторонньої економічної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Качуровский Е. Беларусь: Интеграционное измерение / Е. Качуровский. – Минск: Книгосбор, 2008. – 556 с.
2. Беларусь: Народ. Государство. Время / Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории; редкол.: А. А. Коваленя и др. – Минск: Беларус. наука, 2009. – 879 с.
3. Белорусский путь / Под ред. О.В. Пролесковского и Л.Е. Криштаповича. – Минск, 2009. – 217 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iac.gov.by/nfiles/000019_245549.pdf.
4. Шимов В. Национальная экономика Беларуси: учебник / В. Шимов [и др.]; под ред. В. Н. Шимова. – 4-е изд., перераб. и доп. – Минск: БГЭУ, 2012. – 651 с.
5. Козловская В. Проблемы и перспективы экспорта Республики Беларусь / В. Козловская // Экономика Республики Беларусь в интеграционных процессах: тенденции, проблемы и перспективы: сб. мат-в Международной научно-практической конференции (19–20 апреля 2012 г., г. Минск) / Ин-т экономики НАН Беларуси. – Минск: “Право и экономика”, 2012. – С. 255–258.
6. Матяс А. Внешняя торговля Республики Беларусь в условиях интеграционных процессов с Российской Федерацией / А. Матяс // Экономика Республики Беларусь в интеграционных процессах: тенденции, проблемы и перспективы: сб. мат-в Международной научно-практической конференции (19–20 апреля 2012 г., г. Минск) / Ин-т экономики НАН Беларуси. – Минск: “Право и экономика”, 2012. – С. 269–272.
7. Никитина Э. Формирование и реализация экспортного потенциала предприятий как элемента интеграции в мировую экономику / Э. Никитина // Экономика Республики Беларусь в интеграционных процессах: тенденции, проблемы и перспективы: сб. мат-в Международной научно-практической конференции (19–20 апреля 2012 г., г. Минск) / Ин-т экономики НАН Беларуси. – Минск: “Право и экономика”, 2012. – С. 293–295.
8. Павловская С. Оценка концентрации белорусского экспорта / С. Павловская // Новое качество экономического роста: инновации, инвестиции, конкурентоспособность. Сборник материалов Международной научно-практической конференции 25–26 октября 2007 год, г. Минск / Институт экономики НАН Беларуси. – Минск: Право и экономика, 2007. – С. 328–329.
9. Медведев Р. Александр Лукашенко. Контуры белорусской модели / Р. Медведев. – М., 2010. – 320 с. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://fondknig.com/2011/07/31/>. 10. Лукашин Ю. Другая Белоруссия: полгода спустя / Ю. Лукашин // Еженедельник 2000. – № 47(583). – 2011. – 25 листопада. – С. А3. 11. Лукашин Ю. Другая Белоруссия: полгода спустя / Ю. Лукашин // Еженедельник 2000. – № 48(584). – 2011. – 2 грудня. – С. В–В4. 12. Круглашов А. Беларусь: особый путь в Европу / А. Круглашов, А. Власкин // Політологічні та соціологічні студії. Збірник наукових праць. – Т. VIII. – Чернівці: Букрек, 2009. – С. 119–136. 13. Політологічні та соціологічні студії. Збірник наукових праць. – Т. VIII. – Чернівці: Букрек, 2009. – 504 с. 14. Тихомиров А. Беларусь – Венесуэла: много шума и почти ничего [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://naviny.by/rubrics/economic/2012/07/21/ic_articles_113_178543/. 15. Беларусь и Венесуэла наращивают экономическое сотрудничество [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.belarus.regnum.ru/news/1264628.html>. 16. Белорусско-китайские отношения [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Белорусско-китайские_отношения. 17. Российско-белорусские отношения [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Российско-белорусские_отношения. 18. Беларусь посчитала выгоду от льгот на российский газ [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gasua.com/ru/news/2758.html>. 19. Соглашение о поставке и цене газа для Беларуси внесено на ратификацию в Госдуму [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://oil-gas-energy.com.ua.html>. 20. Торгово-экономическое сотрудничество Российской Федерации и Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступу: www.economy.gov.ru/.../teo_bel_ru.doc?.... 21. Государственное учреждение Национальный архив Республики Беларусь (ГУ НАРБ), ф. 1105 (Министерство предпринимательства и инвестиций Республики Беларусь), оп. 2, спр. 149. Поручения Совета Министров Республики Беларусь по вопросам инвестиционной деятельности и документы по их выполнению. – 189 арк. 22. Высокая нога товарооборота. Особенности российско-белорусской взаимной торговли на современном этапе [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rg.ru/2011/09/29/torgovlya.html>. 23. Белорусско-украинские отношения [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Белорусско-украинские_отношения. 24. Внешняя торговля Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://belstat.gov.by/homep/ru/publications/archive/2011.php/>. 25. Товарооборот между Украиной и Беларусью вырос до \$6 млрд [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ru/~1/0/all/2012/11/11/290801>. 26. О торгово-экономическом сотрудничестве Республики Беларусь и Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine.mfa.gov.by/rus/relations/trade/>. 27. Статистический ежегодник Республики Беларусь. Национальный статистический комитет Республики Беларусь. – Минск, 2011. – 633 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://belstat.gov.by/homep/ru/publications/archive/2011.php/>. 28. Беларусь и страны Европы [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.by/bilateral/europe/>. 29. Экспортное чудо Беларуси: как страна покорила Евросоюз [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://naviny.by/rubrics/economic/2012/02/24/ic_articles_113_176962/. 30. Статистический ежегодник Республики Беларусь, 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://belstat.gov.by/homep/ru/publications/archive/2011.php/>. 31. Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 23.05.2011 N 656 “О Национальной программе развития экспорта Республики Беларусь на 2011–2015 годы” [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic01/text820.htm>.

Оксана Валион

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В 2006–2010 ГГ. В КОНТЕКСТЕ ИНТЕГРАЦИИ В МИРОВУЮ ЭКОНОМИКУ

В статье проанализированы особенности внешнеэкономической деятельности Беларуси в 2006–2010 гг. Особое внимание сконцентрировано на торгово-экономическом сотрудничестве республики с зарубежными государствами в целях интеграции в мировое экономическое пространство.

Ключевые слова: Беларусь, внешнеэкономическая деятельность, мировая экономика, торговля, экспорт, импорт.

Oksana Valion

FOREIGN ECONOMICAL ACTIVITY OF THE REPUBLIC OF BELARUS IN 2006–2010 YEARS IN THE CONTEXT OF INTEGRATION INTO THE WORLD ECONOMY

In the article the features of foreign economical activity of Belarus in 2006–2010 years are analyzes. Particular attention is focused on trade and economic cooperation of the Republic with foreign countries with the purpose of integrating into global economic space.

Key words: Belarus, foreign trade, the foreign economical activity, trade, exports, import.